

Gs. Nguyễn Văn Tuấn - Những nguy biện trong mùa dịch

13/11/2021

Những nguy biện trong mùa dịch

- *Đa số những ca tử vong ngày nay xảy ra ở người đã tiêm vaccine;* suy ra vaccine không có hiệu quả.
- *Tiêm vaccine hay không tiêm vaccine thì cũng bị nhiễm;* tiêm vaccine là lựa chọn cá nhân, do đó tôi không cần phải tiêm vaccine.
- *Vaccine mới phát triển nên mức độ an toàn lâu dài chưa rõ;* suy ra, không nên tiêm vaccine vì có thể có tác hại sau này.
- *Nhà khoa học sáng chế ra vaccine làm việc cho một viện nghiên cứu có lịch sử theo đuổi chủ nghĩa ưu sinh;* suy ra, vaccine là cách để hạn chế sanh sản ở người nghèo.
- *Anh và Do Thái tiêm vaccine Tây mà vẫn bị nhiễm, Cambodia dùng vaccine Tàu có tỉ lệ nhiễm thấp;* suy ra, vaccine Tàu có hiệu quả tốt hơn vaccine Tây

Mùa dịch này có quá nhiều ‘disinformation’ và ‘misinformation’ về covid và vaccine. Hiện tượng này xảy ra ở hai phía chống vaccine và phù vaccine. Trong cái note này tôi điếm qua vài nguy biện (fallacy) phổ biến: một chiều, nhị phân, cá trích đỏ, ignorance, ad hominem, và ecologic.

1. Nguy biện 1 chiều

Mấy ngày nay, báo chí và cả quan chức y tế đưa tin rằng nhiều ca tử vong liên quan đến covid là những người đã tiêm đủ 2 liều vaccine. Nhiều người dựa vào đó mà suy luận rằng vaccine không có hiệu quả. Vì, theo lí luận của họ, nếu vaccine có hiệu quả thì tại sao nhiều người tiêm vaccine mà vẫn chết? Suy ra, không cần tiêm vaccine.

Nhưng đó là một nguy biện một chiều. Nguy biện này có tên tiếng Anh là ‘slant argument’ hay ‘one-sidedness’. Tức là, người ta chỉ chung cấp thông tin một chiều, và ở

đây là số tử vong ở những người đã tiêm vaccine, mà không cung cấp thông tin ở những người chưa tiêm vaccine.

Thử tưởng tượng một địa phương đã tiêm chủng cho 100% dân số. Nếu sau đó vài tháng nhà chức trách y tế đếm số ca tử vong, và thấy tất cả những ca tử vong là những người đã tiêm vaccine. Thông tin đó có đáng ngạc nhiên không? Dĩ nhiên là không.

Tương tự, thử tưởng tượng một thành phố với 95% dân số đã được tiêm vaccine. Và, nếu cứ 100 người qua đời, có 25 người đã từng được tiêm vaccine, thông tin đó có đáng ngạc nhiên không? Câu trả lời cũng là không, vì thông tin đó cho thấy có hiệu quả. Bởi nếu vaccine KHÔNG có hiệu quả thì chúng ta kì vọng 95 những ca tử vong xảy ra ở người đã tiêm vaccine; nhưng ở đây con số thực tế chỉ 25, tức là thấp hơn nhiều so với số kì vọng, và đó là một minh chứng rất mạnh cho thấy vaccine quả thật có hiệu quả.

Rất đơn giản. Tôi không hiểu tại sao báo chí và các vị giới chức y tế không giải thích cho bà con hiểu, mà phải loay hoay biện minh?

2. Nguy biện nhị phân

Có ý kiến cho rằng vaccine không thể ngăn ngừa một người khỏi bị nhiễm và lan truyền virus; do đó, tiêm hay không tiêm thì cũng bị nhiễm thôi, vậy tại sao tôi phải tiêm vaccine?

Đây là nguy biện dạng nhị phân (dichotomy). Nguy biện nhị phân xem một sự việc chỉ có 2 mặt: có hoặc không, 1 hoặc 0. Hiệu quả của vaccine (và bất cứ can thiệp y khoa nào) không phải được đo lường bằng thang giá trị nhị phân kiểu có/không hay 1/0, mà bằng một thang điểm xác suất.

Thuốc warfarin chống đột quỵ, nhưng không có nghĩa là tất cả những người dùng thuốc đó sẽ không bị đột quỵ, mà chỉ có nghĩa là người dùng thuốc có xác suất bị đột quỵ thấp hơn những người không dùng thuốc. Người ta vẫn dùng warfarin trong điều trị bệnh nhân.

Tương tự, vaccine không ngăn chặn 100% sự lây nhiễm, nhưng có thể giảm xác suất lây nhiễm chừng 70-95%. Do đó, phát biểu rằng “vaccine không ngăn chặn lây nhiễm” là sai về bản chất, và dùng cái sai đó để nói rằng không cần tiêm vaccine ngừa covid là một nguy biện vậy.

3. Nguy biện dựa vào khiếm khuyết kiến thức

Một trong những ý kiến thường được nêu lên nhằm nghi ngờ hiệu quả của vaccine là biến chứng lâu dài. Nhiều người nói rằng chúng ta không biết gì về các biến chứng lâu dài của vaccine, và do đó không nên tiêm vaccine. Đây là một biện minh khá mạnh và tưởng như thuyết phục, nhưng lại là một nguy biện dưới dạng ‘appeal to ignorance’.

Loại nguy biện này khai thác sự khiếm khuyết về kiến thức mà bỏ qua kiến thức đã biết. Ở đây chúng ta biết rằng vaccine có hiệu quả vì đã qua thử nghiệm. Chúng ta cũng biết rằng chất liệu của vaccine sẽ bài tiết nhanh chóng khỏi cơ thể (chứ không tồn tại trong cơ thể lâu dài) thì việc khai thác vào những cái chưa biết là một nguy biện vậy.

Loại nguy biện này cũng hay được dùng để bác bỏ vaccine mRNA. Không ít người cho rằng công nghệ để tạo ra vaccine mRNA là quá mới và mức độ an toàn chưa được minh chứng. Thật ra, công nghệ mRNA không mới, vì nghiên cứu đã bắt đầu từ đầu thập niên 1990, tức hơn 30 năm trước. Ngoài ra, vaccine mRNA đã được sử dụng cho MERS và

SARS trước đây và cho đến nay chưa thấy có báo cáo nào cho rằng vaccine không an toàn.

4. Tấn công cá nhân (ad hominem)

Mới đây, có thông tin cho rằng một trong những người tham gia vào công trình nghiên cứu vaccine AstraZeneca làm việc cho viện nghiên cứu Galton, và viện này có liên quan với chủ nghĩa ưu sinh (eugenetics). Hàm ý của phát biểu này là người làm ra vaccine có ý đồ phục vụ cho chính sách ưu sinh, nhưng đây là một nguy hiểm.

Ai cũng biết Francis Galton và nhiều nhà khoa học thời Victoria theo đuổi chủ nghĩa ưu sinh. Ngày nay, không ai chấp nhận chủ nghĩa này vì nó dẫn đến phân biệt chủng tộc và giai cấp xã hội. Nếu một nhà khoa học làm việc cho Viện Galton ngày nay hoàn toàn không có nghĩa là người đó theo chủ nghĩa ưu sinh. Ngoài ra, cho dù người đó có cảm tình với chủ nghĩa ưu sinh thì cũng chẳng có dính dáng gì đến hiệu quả của vaccine. Thay vì bàn về hiệu quả vaccine, người nguy hiểm quay sang tấn công cá nhân. Loại nguy hiểm tấn công cá nhân này rất phổ biến, và tuy nó thô thiển, nhưng có khi thuyết phục được vài người nhẹ dạ và bác bỏ vaccine.

5. Luận điệu cá trích đỏ (“red herring”)

Khi chương trình tiêm chủng vaccine covid mới bắt đầu có lời đồn rằng một website nào đó công bố nghiên cứu cho thấy vaccine gây vô sinh, và thông này đã được rút khỏi website. Vì lời đồn này mà có khá nhiều phụ nữ ngần ngại tiêm vaccine covid. Nhưng đây là một loại nguy hiểm có tên là ‘red herring’.

Nguy hiểm cá trích đỏ này tung ra một thông tin tưởng như có liên quan, nhưng thật ra là làm xao lãng người đọc. Các ‘bò đỏ’ thường hay dùng để tấn công bất cứ ai phê bình

Nhà nước kiểu “nếu không sống được ở Việt Nam thì rút ra nước ngoài mà sống”.

Tương tự, trong trường hợp vaccine, người ta dựa vào tin đồn rằng thông tin đã bị rút xuống để hàm ý cho rằng vaccine có hại, nhưng thật ra vấn đề ở đây là việc rút thông tin xuống chẳng có liên quan gì đến mối liên quan [không có thật] giữa vaccine và vô sinh.

6. Nguy hiểm ‘ecologic fallacy’

Cách đây không lâu, một phó giáo sư về kỹ thuật trình bày con số ca nhiễm và tử vong trong MỘT NGÀY, rồi tính tỉ lệ trên 1 triệu dân số cho 3 nước Miên (dùng vaccine Tàu), Do Thái (dùng vaccine mRNA) và Anh (dùng vaccine AstraZeneca). Kết quả cho thấy tỉ lệ nhiễm và tử vong 1 ngày ở:

Miên: 49 trên 1 triệu dân;

Do Thái: 800 / triệu dân;

Anh: 457 / triệu dân.

và kết luận rằng vaccine Tàu có hiệu quả cao hơn vaccine Tây.

Có rất nhiều sai lầm trong cách phân tích và kết luận trên, nhưng cái sai lầm hiển nhiên nhất là nguy hiểm ‘ecologic fallacy’. Đây là loại nguy hiểm khá phổ biến trong nghị luận (và cả trong nghiên cứu khoa học). Nguy hiểm này dùng mối tương quan tính trên số trung bình giữa các địa phương để suy luận về nguyên nhân và hậu quả. Con số tỉ lệ tử vong trên 1 triệu dân là số trung bình. Số trung bình chỉ phản ánh bề nổi của câu chuyện, bởi vì đằng sau nó là những đặc điểm lâm sàng của bệnh nhân mà con số đó không thể nào phản ánh hết. Thành ra, dựa vào nó để suy luận nhân – quả như thế là rất sai.

Chẳng hạn như trước đây có một phân tích về mối tương quan giữa tiêu thụ chocolate và giải Nobel, mà trong đó tác giả ước tính lượng chocolate tiêu thụ trên đầu người và số giải thưởng Nobel trên 1 triệu dân số cho hơn 20 quốc gia. Kết quả cho thấy nước nào có lượng tiêu thụ chocolate càng cao thì số giải Nobel càng nhiều, rồi suy ra rằng chocolate là yếu tố giúp tăng giải Nobel! Cái sai lầm căn bản ở đây là đơn vị phân tích là một quần thể, trong khi giải Nobel là cho cá nhân. Đáng lí ra tác giả nên phân tích lượng chocolate ở những người được trao giải Nobel và so sánh với những người [có cùng đặc tính] nhưng không được trao giải Nobel thì mới thuyết phục.

Do đó, so sánh con số tỉ lệ nhiễm hay tử vong giữa 3 nước mà nói vaccine có hay không có hiệu quả là một sai lầm rất căn bản. Sai lầm ở đây là dùng con số trung bình của các quần thể để suy luận cho các cá nhân.

Loại nguy biện này mới được sử dụng để nói rằng vì Do Thái tiêm liều vaccine thứ 3 nên số ca tử vong tăng vọt theo thời gian!

***

Phong trào chống vaccine không phải là xu hướng mới, vì nó đã hiện diện ở các nước phương Tây từ 135 năm trước. Thời đó, người ta tung ra những thông tin mang tính tuyên truyền rằng tiêm chủng vaccine là một chương trình nhằm hạn chế sinh sản ở người thuộc thành phần lao động. Người ta còn tuyên truyền rằng vaccine gây ra những bệnh như autism! Ông bác sĩ tung tin đó sau này đã bị tước bằng hành nghề. Nói chung, phong trào chống vaccine tận dụng 'tuyên truyền', mà đã là 'tuyên truyền' thì mục tiêu lúc nào cũng là bất lương.

Phong trào chống vaccine ở Việt Nam chỉ là một phiên bản nhỏ và mới đây. Họ lặp lại bài vở tuyên truyền ở các nước phương Tây mà thôi, chớ không sáng chế ra cái gì mới. Do đó, nhận dạng ra những nguy hiểm và nghịch lí trong suy luận giúp công chúng phân biệt đâu là tuyên truyền và đâu là sự thật. Vaccine có hiệu lực giảm nguy cơ nhiễm và tử vong ngoài cộng đồng, và đó là sự thật. Vaccine không phải là ‘viên đạn bạc’ để chống nhiễm covid hay ngăn ngừa tử vong, và đó cũng là sự thật. Tôi từng nói và xin nhắc lại rằng tiêm chủng vaccine tuy đem lại lợi ích nhỏ cho một cá nhân, nhưng khi nhiều người đi tiêm vaccine thì đem lại lợi ích rất lớn cho cộng đồng. Tiêm vaccine là một đóng góp cho cộng đồng [1].

---

[1] <https://vnexpress.net/ban-tay-cua-vaccine-4210371.html>

[Nguyễn Văn Tuấn Blog](#)